

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора кафедри психокорекційної педагогіки
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
на дисертаційне дослідження Жук Валентини Володимирівни
«Формування слухомовленневих навичок у дітей з кохлеарними
імплантами», представленого на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.03 – корекційна педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи,

її зв'язок із планами відповідних галузей наук

Серед пріоритетних напрямів розвитку науки законодавством визначено фундаментальні наукові дослідження з проблем розвитку людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави. Державна освітня політика вибудовується суголосно зі світовим та європейським досвідом на основі демократичних цінностей, утвердження філософії толерантності та рівності, що актуалізує питання реалізації засадничих прав здобувача освіти, зокрема права на самореалізацію, залученість до соціального життя, доступність інформації.

У такому контексті особливої ваги набуває проблема підтримки дітей з порушеннями слуху, як таких, що мають різною мірою виражені особливі слухові та мовленнєві потреби, які спричиняють функціональні та соціоадаптаційні труднощі. Попередження та подолання зазначених труднощів – одне з важливих завдань освіти дітей зазначеної категорії, відтак, розроблення технологій корекційно-розвивального впливу, які враховують наявні внутрішні та зовнішні ресурси безперечно на часі.

Актуальність дослідження підтверджується й збільшенням чисельності осіб з порушеннями слуху та носіїв кохлеарних імплантів в Україні. Діти, слухопротезовані кохлеарними імплантами, отримують освіту у різних інституційних умовах, у спеціальних та загальноосвітніх закладах освіти, які

мають різні умови та різний ресурс (фаховий, методичний, технічний та ін.) для використання в супроводі таких дітей й потребують науково-методичного забезпечення слухомовленневого розвитку дітей зазначеної категорії. Своєчасність обраної тематики визначається недостатньою розробленістю питань слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами у науковій та навчально-методичній літературі з врахуванням вітчизняного медичного та освітнього контексту. Отже, дисертаційне дослідження на тему «Формування слухомовленневих навичок дітей з кохлеарними імплантами» є актуальним та своєчасним.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України за напрямом «Теоретичні та методичні засади освіти дітей з особливими освітніми потребами», комплексних тем відділу освіти дітей з порушеннями слуху «Особистісно орієнтовані технології навчання дітей з порушеннями слуху в контексті соціокультурного підходу» (Державний реєстраційний номер 0115U000202), «Теоретико-методичні засади навчання дітей з порушеннями слуху в умовах модернізації освіти» (Державний реєстраційний номер 0118U003346), «Науково-методичне забезпечення навчання дітей раннього та дошкільного віку з порушеннями слуху» (Державний реєстраційний номер 0121U108670).

Наукова новизна одержаних результатів,

їх значення для науки й практики

Дисертаційна робота Жук Валентини Володимирівни «Формування слухомовленневих навичок у дітей з кохлеарними імплантами» є системним комплексним теоретико-методичним дослідженням, у якому завдяки аналізу вітчизняної і зарубіжної педагогічної, психологічної, медичної літератури здійснено ґрунтовну систематизацію фактичного матеріалу стосовно проблеми

дослідження, результатом якого стало розроблення авторської моделі слухомовленневих навичок дітей з кохлеарними імплантами; систематизація та узагальнення чинників впливу на слухомовленневий розвиток дітей з кохлеарними імплантами (визначено діагностико-консультативні, медико-реабілітаційні, соціальні, педагогічні, навчально-просвітницькі чинники, теоретично обґрунтовано їх взаємозв'язок); авторське визначення основних понять дослідження («слухомовленневий розвиток дітей з кохлеарними імплантами», «слухомовленневі навички», «корекційно-розвивальний вплив на слухомовленневий розвиток дітей з кохлеарними імплантами»). Безперечно новизну мають й інші результати, а саме: визначення науково-теоретичних засад технологізації слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами; розроблення змісту слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами. Дисертанткою поглиблено та уточнено з позицій комплексності та багатоаспектності сутність понять «кохлеарна імплантація» та уявлення про особливості й умови слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами; подальшого розвитку у дослідженні набули положення про раннє втручання для слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами; організацію корекційно-розвивального впливу на слухомовленневий розвиток дітей-носіїв кохлеарних імплантів.

Заслуговує на увагу і позитивну оцінку вперше у вітчизняній науці обґрунтована технологія слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами.

Результати, отримані автором у процесі наукового пошуку, безперечно мають значення для розвитку вітчизняної сурдопедагогіки. Зокрема, поліфункціональність технології уможливорює її використання у практиці спеціальних та інклюзивних закладів, реабілітаційних центрів медичних установ, які надають освітні послуги дітям з порушеннями слуху, інклюзивно-ресурсних центрів, а також в умовах родини. Зміст слухомовленневого розвитку дітей з

кохлеарними імплантами гармонійно доповнює програми розвитку слухового (слухо-зорового, слухо-зоро-вібраційного) сприймання та формування вимови (мовлення) для дітей з порушеннями слуху, мовленнєву лінію програм розвитку дітей з порушеннями слуху дошкільного віку, спрямовує на застосування адаптацій змісту української мови. Окремі складові технології можуть бути використані як автономні корекційно-розвивальні програми для дітей з кохлеарними імплантами різного віку, реалізовуватися при підготовці, перепідготовці педагогічних кадрів. Результати дослідження використано у низці науково-методичних та навчально-методичних посібників (у розділах, присвячених слухомовленнєвому розвитку дітей з порушеннями слуху раннього, дошкільного та шкільного віку), які впроваджено у діяльність закладів освіти, що підтверджено довідками.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, представлених дисертанткою, зокрема щодо взаємозв'язку слухового і мовленнєвого компонентів у мовленнєвій діяльності, показників та особливостей слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами, сформульованих у дисертації висновків, забезпечено належною теоретико-методичною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць та освітньої практики.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічним та теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень; застосуванням системи методів, адекватних меті, предмету та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки, поєднанням методів кількісного та якісного аналізу емпіричних даних, ефективністю експериментальної роботи, що проведена в умовах реального освітнього процесу спеціальних закладів освіти для дітей з порушеннями слуху.

Достовірність результатів роботи підтверджується широким оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних заходах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів (більше 30 виступів і публікацій на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях), курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, шляхом обговоренням на засіданнях відділу освіти дітей з порушеннями слуху (лабораторії сурдопедагогіки) та вченої ради Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Основні результати дослідження відображено у 34 публікаціях, серед них: 2 посібники, 11 статей, у тому числі 1 у наукових періодичних виданнях інших держав, 10 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 1 у виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз; 5 публікацій апробаційного характеру; 16 інших публікаціях.

Результати дослідження впроваджено у практику роботи спеціальних та інклюзивних закладів освіти, в яких навчаються діти з порушеннями слуху, інклюзивно-ресурсних центрів, що підтверджено відповідними довідками.

Наукова робота характеризується вагомістю та репрезентативністю джерельної бази, у якій представлено 306 найменувань наукових праць зарубіжних теоретиків і практиків із спеціальної освіти, зокрема сурдопедагогіки, психології, лінгвістики, оториноларингології, аудіології, документи й аналітичні матеріали з них – 52 іноземними мовами.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація Жук Валентини Володимирівни на тему «Формування слухомовленневих навичок», на нашу думку, є цілісним структурованим дослідженням, має логічну послідовність, комплексний виклад матеріалу у цілому та у межах кожного розділу. Робота складається з анотацій українською

та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі роботи, «Теоретичні основи формування слухомовленневих навичок у дітей з кохлеарними імплантами», коректно визначено науковий апарат, аргументовано методологічні основи дослідження, представлено аналітичний огляд наукової літератури, присвяченої розвитку слухового сприймання і мовлення дітей з порушеннями слуху, медичним, соціальним, психолого-педагогічним аспектам технології кохлеарної імплантації, особливостям слухового сприймання та мовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами. Обґрунтовано та презентовано модель слухомовленневих навичок, яка лягла в основу подальшого дослідження.

У контексті дослідження вважаємо за доцільний розгляд еволюції поглядів на доцільність та можливості використання слуху у роботі з формування мовлення глухих дітей: від окремих спроб застосування «слухових» вправ до систематичного тренування слухової функції та роботи із розвитку слухового сприймання як системоутворюючого чинника навчально-виховного процесу у спеціальних закладах освіти і обов'язкового корекційно-розвиткового компоненту у білінгвальній системі на сучасному етапі. На увагу заслуговує здійснений автором глибокий аналіз сучасної системи слухомовленнєвого розвитку дітей з порушеннями слуху, що склалася історично та увібрала напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців та багатолітній досвід практичної роботи.

Акцентуємо увагу на тому, що відповідно до сучасних міжнародних освітніх підходів корекційна складова автором розглядається як переважно медична, а у педагогічній складовій надано пріоритет розвитку. Варто відзначити як позитивну сторону те, що у дисертаційній роботі формування слухомовленневих навичок розглядається не як самоціль, а як важливий компонент мовленнєвої компетентності дитини.

У другому розділі, «Сучасний стан корекційно-розвивальної допомоги дітям з кохлеарними імплантами», здійснено аналіз сучасного стану корекційно-розвивальної допомоги дітям з кохлеарними імплантами у нашій країні та країнах зарубіжжя, зокрема, визначено моделі, у межах яких надаються освітні та корекційно-розвивальні послуги дітям з кохлеарними імплантами; означено не повною мірою вирішені питання та окреслено шляхи їх вирішення; зацентовано увагу на доцільності запровадження скринінгу слуху новонароджених, як умови раннього виявлення порушень, слухопротезування та залучення дітей та їхніх родин до програм раннього втручання. Заслуговує на увагу ґрунтовний аналіз нормативних документів та практики надання послуг раннього втручання дітям з порушеннями слуху, в тому числі з кохлеарними імплантами на діагностичному, корекційно-відновлювальному та корекційно-розвивальному етапах супроводу.

На схвальну оцінку заслуговує розроблений дослідницею діагностичний інструментарій, а саме, анкети для педагогів і батьків дітей з кохлеарними імплантами, тестові завдання, послуговуючись яким проведено глибоке і різнобічне вивчення дії чинників впливу на слухомовленневий розвиток та стану його сформованості у дітей з кохлеарними імплантами, які є постійним та змінним контингентом спеціальних закладів освіти для дітей з порушеннями слуху.

На підтримку й позитивну оцінку в рецензованій роботі заслуговує третій розділ *«Технологія слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами»*. На підґрунті теоретичного аналізу, аналізу педагогічної практики, результатів діагностичного вивчення стану сформованості слухомовленневих навичок автором розроблено і презентовано технологію слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами. У цільовому блоці технології доцільно визначено мету та завдання; у концептуальному - методологічні підходи та принципи реалізації; у змістовому вказано напрями та етапи корекційно-розвивального впливу, визначені з врахуванням особливостей

слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами, виявлених у результаті діагностування сформованості слухомовленневих навичок; у професійно-компетентнісному блоці представлено програмне та навчально-методичне забезпечення реалізації технології; на основі чинників, виявлених на теоретичному етапі дослідження, та з врахуванням вітчизняного освітнього контексту, глибоко проаналізованого на констатувальному етапі, презентовано умови досягнення очікуваних результатів; з врахуванням комплексності та міждисциплінарності проблеми вказано суб'єкти корекційно-розвивального впливу.

Представлений дисертанткою аналіз результатів формувального етапу дослідження засвідчив ґрунтовність проведеної експериментальної роботи і підтвердив ефективність авторської технології слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами.

Дисертація Жук Валентини Володимирівни засвідчує здійснену ґрунтовну пошукову й аналітичну роботу, опрацювання та узагальнення значного масиву інформації. Дисертаційне дослідження характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень та висновків. Поставлена мета у процесі вирішення завдань дослідження досягнута, дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Представлений автореферат відповідає вимогам МОН України до авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Зазначимо, що зміст автореферату та основні положення дисертаційної роботи Жук Валентини Володимирівни є ідентичними. Автореферат стисло передає зміст дисертації і не містить наукових висновків, які відсутні в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження В.В. Жук, водночас, можна висловити такі зауваження та побажання, врахування яких могло б надати роботі більшої цілісності і завершеності:

1. Вважаємо цілком правомірним та позитивно оцінюємо вибір дисертанткою методологічних підходів до вивчення проблеми, а саме: функціональний, середовищний, компетентнісний. Зазначені підходи є традиційними для вивчення проблем у межах педагогічної галузі. Водночас, у контексті дослідження слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами правомірним, на наш погляд, було додати міждисциплінарний підхід, оскільки кохлеарна імплантація – технологія, яка об'єднує зусилля лікарів, педагогів, батьків та особистісноорієнтований підхід з огляду на те, що діти з кохлеарними імплантами – дуже різноманітна за багатьма показниками категорія.
2. У дисертаційній роботі в цілому докладно описано процедуру діагностування слухомовленневих навичок, зазначено завдання якого типу та який стимульний матеріал були використані під час діагностування, за якими критеріями оцінювалася сформованість слухових та мовленневих навичок. Однак, повна методика з формулюванням усіх завдань, малюнками, мовленнєвим матеріалом, якою у готовому вигляді могли б скористатися педагоги, у роботі не представлена. Доречно у додатках надати цю методику.
3. Відомо, що для слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами важливим є мовленнєве середовище. Тому цікавим і доречним для дослідження був би аналіз мовленнєвого середовища закладів освіти та мовного статусу родин дітей з кохлеарними імплантами та порівняльний аналіз сформованості слухових і мовленневих навичок у дітей з жестомовних, словесномовних та білінгвально-бімодальних родин.

Загальний висновок

Разом з тим, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є предметом наукової дискусії.

Отже, аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для *висновку* про те, що дослідження Жук Валентини Володимирівни «*Формування слухомовленневих навичок у дітей з кохлеарними імплантатами*» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує на позитивну оцінку, відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами), а її автор – Жук Валентина Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психокорекційної педагогіки
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

М.О.Супрун

Завіряю: зав. канцелярією
ім. М.П. Драгоманова
12 2014 р.